

№ 5. – С. 33 – 40.

5. **Класний** керівник у сучасній школі : [метод. посіб.] / В. М. Оржеховська, О. І. Пилипенко та ін. – К. : Інститут змісту і методів навчання, 1996. – 156 с.

6. **Лузина Л.** Воспитание как событие / Л. Лузина // Воспитание школьников. – 2004. – № 9. – С. 4-6.

#### References

1. **Bekh I. D.** Vykhovannya osobystosti / I. D. Bekh. – К. : Lybid', 2003. – 280 s.

2. **Brunov B. P.** Children with problems in intellectual development / B. P. Brunov. – Krasnoyarsk, 2006 – 156 s.

3. **Vykhovni** tekhnolohiyi u diyal'nostiklasnohokerivnyka : [navch.–metod. posib]. / Ukl. Yakovets' N. I., Solova V. M., Kyrychok I. I. – Nizhyn : NDPU, 2003. – 231 s.

4. **Kyrychuk O. V.** Kontsepsiya vykhovannya pidrostayuchykh pokolin' suverennoyi Ukrayiny / O V/ Kyrychuk // Ridnashkola. – 1991. – № 5. – С. 33 – 40.

5. **Klasnyykerivnyk** u suchasniyshkoli : [vetod. posib.] / V. M. Orzhekhov's'ka, O. I. Pylypenko ta in. – К. : Instytut zmistu imetodiv navchannya, 1996. – 156 s.

6. **Luzina L.** Vospitaniye kak sobytiye / L. Luzina // Vospitaniye shkol'nikov. – 2004. – № 9. – С. 4-6.

#### **Шишменцев И. М. Пути повышения профессиональной компетентности педагогов в процессе воспитания культуры человеческих взаимоотношений умственно отсталых старшеклассников**

В статье рассматривается проблема повышения профессиональной компетентности педагогов специальных общеобразовательных школ-интернатов в процессе воспитания культуры человеческих взаимоотношений умственно отсталых старшеклассников. Автор указывает, что вопрос воспитания культуры человеческих взаимоотношений у школьников данной категории связан с проблемой их социальной адаптации, поскольку такие дети не могут самостоятельно устанавливать социальные отношения и овладевать навыками социального взаимодействия. В статье проведен анализ исследований отечественных и зарубежных ученых, касающихся проблемы воспитания культуры отношений. Проанализированы исследования в отрасли коррекционной психопедагогике, которые касаются проблемы морального воспитания школьников: морального сознания, знаний, поведения, осознанной дисциплины, формирования моральных качеств. Обоснована необходимость усовершенствования профессиональной компетентности педагогов специальных общеобразовательных школ-интернатов в процессе воспитания культуры человеческих взаимоотношений умственно отсталых старшеклассников. Автором намечены основные направления внедрения в систему работы специальных общеобразовательных школ-интернатов методического семинара-практикума «Оптимизация взаимоотношений в коллективе умственно отсталых старшеклассников».

*Ключевые слова:* культура человеческих взаимоотношений умственно отсталых старшеклассников, социализация, методический семинар-практикум.

#### **Shyshmentsev I. M. Ways of professional competence of teachers in the process of upbringing culture of human relations of mentally retarded senior pupils**

In the article it is analyzed the problem of raising professional competence of teachers of special secondary comprehensive boarding schools in the process of upbringing the culture of human relations of the mentally retarded senior pupils. The author notes that the problem of upbringing the culture of human relations of the pupils with special educational needs is connected with the problem of their social adaptation, as the above-mentioned children are not able to independently establish social relations and to develop the skills of the interpersonal interaction. In the article it is made the analysis of the researches of the native and foreign scientists concerning the problem of upbringing the culture of the relations, the author analyzed the researches in the field of Psychopedagogics which are mainly connected with the problem of moral upbringing of pupils, to be more exact with moral consciousness, knowledge, rather moral behavior, conscious behavior, formation of steady moral features. It is grounded the necessity of mastering professional competence of teachers of special secondary comprehensive boarding schools in the process of upbringing the culture of the mentally retarded senior pupils, the author also define the basic directions of implementing the methodical workshop «Optimization of the Interpersonal Relations within the staff of the Mentally Retarded Senior Pupils».

*Keywords:* culture of human relations of mentally retarded senior pupils, socialization, ethics, moral qualities, methodical workshop.

Стаття надійшла до редакції 19.10.2016 р.

Статтю прийнято до друку 26.10.2016 р.

Рецензент: д.п.н., проф. Дмитрієва І. В.

УДК: 376-056.264

**Яковенко А.О.**

### **СТАН СФОРМОВАНОСТІ СЕМІОТИЧНОЇ ПІДСИСТЕМИ ЯК СКЛАДОВОЇ ЧАСТИНИ МОВЛЕННЕВОЇ ГОТОВНОСТІ ДІТЕЙ ДО НАВЧАННЯ У ШКОЛІ**

В статті розглядається стан сформованості семіотичної підсистеми як складової частини мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі. Здійснено аналіз результатів дослідження семіотичної підсистеми у 152 дітей із нормальним мовленнєвим розвитком (НМР), фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення (ФФНМ) та загальним недорозвиненням мовлення (ЗНМ). Визначені рівні розвитку компонентів цієї системи. Високий рівень виявили у дітей із НМР та ФФНМ відповідно – 35 (70%) та 20 (38,5%), середній – діти із НМР склали 15 (30%), із ФФНМ – 32 (61,5%), а із ЗНМ - 32

(64%) дитини. Отримані показники свідчать про те, що компоненти семіотичної підсистеми потребують корекції у всіх групах, залежність її від регуляційної і підсистеми програмування та інтерпретації мовленнєвих актів. Нами були виділені групи ризику дітей з урахуванням порушення кожного з її компонентів, які потребують логопедичної корекції. Відповідно до цього розроблена корекційна логопедична програма, яка включала в себе комплекс лого-психологічних завдань.

*Ключові слова:* мовленнєва готовність, семіотична підсистема, фонематичні процеси, лексична та граматична сторони мовлення, функціональна система мови та мовлення.

Семіотична система в рамках функціональної системи мови та мовлення є вищим, знаковим рівнем комплексу комунікативно-мовленнєвих навичок [1, с. 11], [2, с. 25] Вона забезпечує повноцінне формування, засвоєння та використання мовленнєвих правил в процесі породження мовлення [3, с. 155].

Семіотична підсистема об'єднує всі найважливіші процеси мовлення (фонематичні процеси, звуковимови, лексику та граматику) і дає можливість оцінити стан мовленнєвого розвитку дитини в повному об'ємі.

Оцінка стану сформованості семіотичної підсистеми як складової частини мовленнєвої готовності дитини до вступу у школи проводилася за наступними показниками: стану сформованості фонематичних процесів, звуковимови, лексики та граматики. В експерименті приймало участь 152 дитини з різними мовленнєвими порушеннями. Серед них діти із нормальним мовленням розвитком (НМР - 50 дітей), діти із фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення (ФФНМ – 52 дитини) та діти із загальним недорозвиненням мовлення (ЗНМ - 50 дітей). Завдання для діагностики семіотичної підсистеми були основані на «Гейдельбергському тесті мовленнєвого розвитку» [6, с. 15]. Всі запропоновані тести були розроблені в декількох варіантах та адаптовані під кожне мовленнєве порушення. Обробка даних результатів проводилася на кількісному та якісному рівнях. При якісній оцінці параметрів, які свідчать про рівень володіння мовленнєвою діяльністю, аналізувалося наступне: утримання інструкції; утримання програми виконання завдань, як невербального, так і вербального характеру; розподіл уваги за рядом ознак одночасно; стратегія діяльності (хаотична, проб і шибок. цілеспрямоване виконання); научуваність дитини (у тому випадку, якщо дитина не може виконати завдання самостійно, застосовуються різні види допомоги, а потім враховується обсяг отриманої допомоги та адекватність перенесення способу дії на новий аналогічний матеріал).

Кількісна обробка результатів експерименту проводилася за допомогою методів математичної статистики (критерій  $\chi^2$  Пірсона) та передбачала виділення рівнів стану сформованості семіотичної підсистеми: низький, середній та високий.

Високий рівень сприймання виявили у 87 (57,2%) дітей із всіх груп досліджених. При цьому кількість їх зменшувалася залежно від вади мови у співвідношенні: НМР:ФФНМ:ЗНМ - 4,5:3,2:1, що статистично достовірно підтверджено ( $\chi^2=50,6$   $p<0,01$ ). Серед них діти із НМР виявили ці здібності у 51,7%, тобто склали половину таких дітей. Середній рівень фонематичного сприймання показали всього 50 (32,9%) дітей. На цьому рівні спостерігалася зворотня тенденція ніж на високому, а саме: збільшення кількості залежно від порушень мови, відповідно НМР:ФФНМ:ЗНМ - 1:4:5. Серед всіх досліджених тільки в групі із ЗНМ встановлено 15 (9,8%) дітей із низьким рівнем фонематичного сприймання, що є певним відображенням проблем мовленнєвого порушення ( $\chi^2=33,9$   $p<0,01$ ).

Фонематичне уявлення – здатність сприймати кожний мовленнєвий звук у різних варіантах його звучання, що дає змогу правильно використовувати звуки для розрізнення слів [4, с. 20], [5, с. 10]. Оцінка фонематичного уявлення відбувалося за наступними методиками – «вірш-плутанина» та «розклади малюнки».

Процеси уявлення сприяють розвитку мовлення, що підтвердили отримані дані. Так, високий рівень сприйняття виявили 66 (43,4%) дітей із НМР та ФФНМ. Серед них не було осіб із ЗНМ. У групі із ФФНМ на 15,1% було менше дітей ніж із НМР ( $\chi^2=62,3$   $p<0,01$ ). Кількість малюнків, яка виявила середній рівень уявлення дорівнювалася 68 осіб (44,7%). Серед них основна кількість дітей із ЗНМ, що в 2,6 разів більше ніж з НМР ( $\chi^2=16,2$   $p<0,01$ ). Крім того, тільки в цій групі діти показали низький рівень уявлення – 18 (11,8%) серед всіх досліджених ( $\chi^2=41,6$   $p<0,01$ ).

Аналітичні здібності на високому рівні виявили 47 (30,9%) дітей НМР та ФФНМ, крім дітей із ЗНМ. Майже в три рази кількість дітей із НМР переважали над дітьми із ФФНМ ( $\chi^2=59,6$   $p<0,01$ ). Питома вага дітей виявила середній рівень вміння проводити аналіз – 75 (49,3%), причому в групах ФФНМ та

ЗНМ майже однакової кількості. Особливу увагу привертають діти із низькими можливостями аналізувати. Вони були виявлені в групах ФФНМ та ЗНМ з перевалюванням в останній в 3 рази ( $\chi^2=39$   $p<0,01$ ). Фонематичний аналіз – це єдиний фонематичний процес, який самостійно не з'являється, його потрібно формувати.

Оцінюючи фонематичні процеси в цілому встановлено, що 59 (38,8%) дітей із НМР та ФФНМ мали високий рівень їх. При цьому дітей із групи НМР було в 1,75 разів більше ніж ФФНМ ( $\chi^2=64$   $p<0,01$ ). Левова частка малюків виявила середній рівень цих процесів – 77 осіб (50,6%). Встановлена група ризику із 16 (32%) дітей ЗНМ, які показали низький рівень всіх складових фонематичних процесів. Слід зазначити, що серед дітей ФФНМ – 9 (17,3%) на низькому рівні виконували завдання контролю та аналізу, що також є факторами ризику, які сприяють порушенню мовленнєвої готовності дитини до школи. Стан сформованості фонематичних процесів в залежності від мовленнєвого порушення ілюструє діаграма (рис. 1).

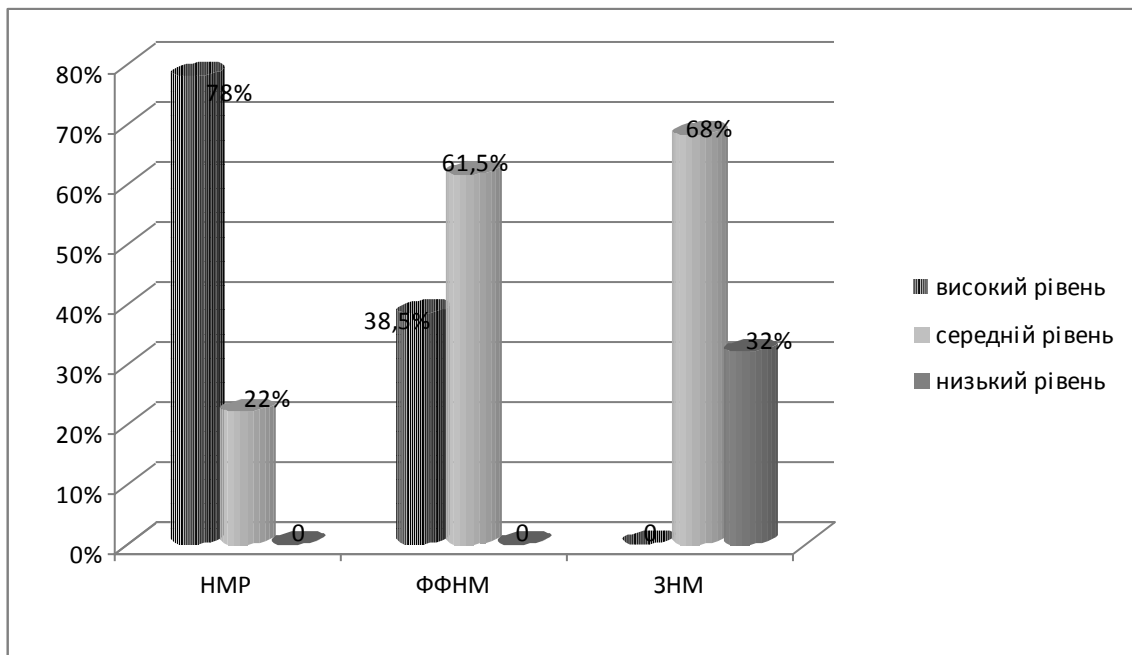


Рис. 1 Стан сформованості фонематичних процесів у дітей дошкільного віку з різними мовленнєвими порушеннями

Дослідження показало, що фонематичні процеси мали порушення різного ступеню у всіх категорій дітей і всі діти потребують логопедичної корекції та профілактики.

Звуковимова є підґрунтям розвитку чіткої мови, мовленнєвих взаємовідносин. Показники цього тесту підтверджують залежність його якості від мовленнєвих порушень. Лише дві дитини із НМР виявили середній рівень звуковимови, а інші високий. В групі із ФФНМ майже 29% дітей показали високий рівень, 63% - середній та 7,9% -низький. Результати в групі із ЗНМ майже передбачені і кількість дітей із середнім рівнем переважала над низьким. Отримані дані свідчать про необхідність диференційованого підходу при постановці звуків дітям із середнім із низьким рівнем. Слід відмітити найтипівші порушення звуковимови у дітей з ФФНМ були: міжзубний стигматизм свистячих звуків, парасигматизми шиплячих та ротацізми. Також в деяких випадках відмічалися недоліки вимови шиплячих звуків такі як: щічна та губно-зубна вимова цієї групи. Щодо вимови сонорних звуків найтипівшим порушенням було горлова вимова звука [Р]. У дітей із ЗНМ крім вищезазначених порушень відмічалися і недоліки вимови групи задньоязичних звуків, а саме паракaptaцизм.

Вивчення стану сформованості лексичної сторони мовлення дає нам можливість визначити рівень розвитку та об'єм словникового запасу дитини, перевалювання імпресивного чи експресивного словника в мовленні дитини. Адже чим багатший запас слів у дитини, тим вищий рівень її загального розвитку, тим кращі в неї знання. Як говорив М. Т. Рильський, «слово — одяг усіх фактів, усіх думок». Від багатства активного (експресивного) словника дитини залежать змістовність, яскравість і виразність

усного і писемного мовлення.

Класифікувати поняття на високому рівні змогли 75(49,3%) представників всіх досліджених груп. Розподіл їх залежно від мовленнєвих порушень є статистично достовірно різним ( $\chi^2=51,2$   $p<0,01$ ). Дітей із ЗНМ у 8 разів менше, ніж з НМР та в 6 разів, ніж ФФНМ. Зворотня залежність спостерігалася на середньому рівні вмінь класифікувати поняття у бік збільшення. Так, співвідношення кількості дітей НМР: ФФН: ЗНМ = 1:2:3 ( $\chi^2=16,6$ ,  $p<0,001$ ).

Для 42,3% дітей із ФФНМ, які виявили середній рівень можливості класифікувати, складним було спочатку пояснити значення слів, словниковий запас був невеликим. Низький рівень класифікації понять ні у дітей із НМР, ні у дітей із ФФНМ не був відмічений.

На низькому рівні класифікувати поняття виявили діти тільки із ЗНМ, причому вони становили 30% в своїй групі та 9,8% серед всіх досліджених ( $\chi^2=33,9$   $p<0,01$ ). Незважаючи на спрощення завдання та постійного мовленнєвого супроводу логопеда, для дітей даної категорії було складним спочатку зрозуміти виконання даного завдання, а далі розкласти малюнки за групами. Відмічалася одна психологічна особливість дітей із ЗНМ при виконання завдання на класифікацію – невпевненість у своїх силах, вони постійно чекали на схвалення своїх дій від логопеда.

Із знаходженням слів на високому рівні впоралися 56 (36,8%) дітей із груп НМР, ФФНМ та жодної із ЗНМ. Стосовно середнього рівня вміння знаходження слів, то його виявили 84 (55,3%) дітей зі всіх груп. Майже в однаковій кількості це були діти із ФФНМ та ЗНМ та лише сьому частину серед них склали діти із НМР ( $\chi^2=30,6$ ,  $p<0,01$ ). В усіх групах дітей, які показали середній рівень відмічалися певні особливості. Так, діти із НМР робили наступні характерні помилки – не диференціювали понять в межах одного узагальнення. Для дітей із ФФНМ характерними були, по-перше, утруднення диференціювання понять в межах різних узагальнень, а по-друге, - можливість додати лише по одному слову в кожную групу. Щодо визначення низького рівня виконання цього тесту, то лише в групі із ЗНМ 12 дітей (7,9%) показали такий результат. Самостійно назвати потрібне слово жодна дитина не змогла, вони постійно відволікалися. Тільки після того, як логопед розклав перед дитиною малюнки ті, які називав та варіанти серед яких потрібно було обрати, вони виконували завдання.

Високий рівень лексичної спроможності встановлений у 61(40,1%) дитини перших двох груп НМР та ФФНМ ( $\chi^2=70$ ,  $p<0,01$ ). Середній рівень лексичних вмінь превалював над іншими – 76 (50%). Але діти із ФФНМ та ЗНМ, практично в рівній кількості, становили основну частину її - 32 проти 35 відповідно ( $\chi^2=31,2$   $p<0,01$ ). Низький рівень лексики виявили тільки 15 дітей із ЗНМ, що становить 9,8% від всіх досліджених ( $\chi^2=33,9$   $p<0,01$ ). Тобто вся група із ЗНМ та 32 дитини ФФНМ із середнім рівнем вмінь потребують корекційної роботи щодо покращення лексичної сторони мовлення (рис. 2).

Дослідження граматичної сторони мовлення дає можливість оцінити правильне використання засвоєного словника дитини, спрогнозувати можливі помилки дитини на письмі.

Лексична складова семіотичної системи оцінювалася за двома показниками: класифікація понять та знаходження слів. Саме ці показники допомагають визначити опанування дітьми простими лексичними правилами, які регулюють вибір необхідної лексичної одиниці та її поєднання з іншими.

Оцінка граматичної сторони мовлення проводилася за 5 показниками. Першою сходинкою в цій підсистемі є розуміння граматичних структур. 61 (40,1%) дитина розуміла їх на високому рівні. Серед них лише 6,5% дітей із ЗНМ виявила такі здібності ( $\chi^2=35,4$   $p<0,01$ ). Майже така кількість дітей змогли розрізнити граматичні структури на середньому рівні – 62 (40,7%). Слід зазначити, що діти із НМР та ФФНМ при виконанні даного завдання робили одні і ті ж помилки. Допомоги логопеда просили діти, які показали низький рівень: 3 (6%) - діти із НМР та 8 (15,5%) діти із ФФНМ. Щодо дітей із ЗНМ, які показали низький рівень, то без допомоги логопеда виконати дане завдання їм було складно. Вони ілюстрували тільки спрощені логопедом речення.

Групу ризику, тобто діти з низьким рівнем розуміння граматичних структур, склали 29 (19,1%) осіб. Кількість їх зростала залежно від мовленнєвих порушень - НМР: ФФНМ: ЗНМ = 1:3:6 відповідно ( $\chi^2= 13,2$   $p<0,01$ ).

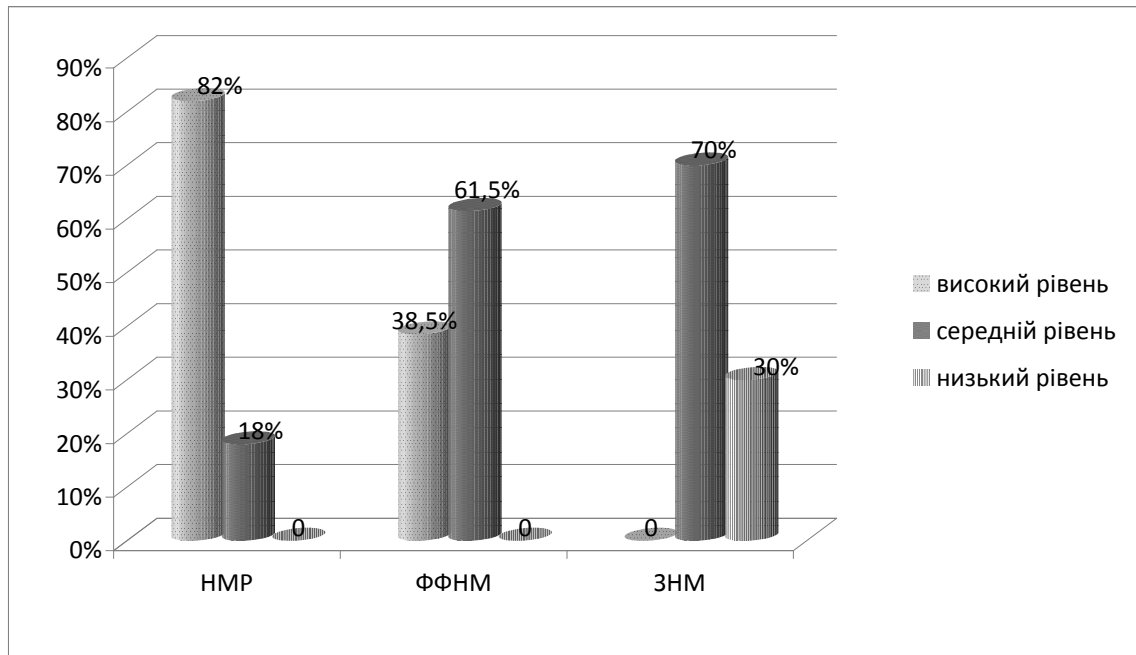


Рис. 2 Стан сформованості лексичної сторони мовлення у дітей

Для всіх груп дітей завдання на вміння утворювати множини іменників виявилось тяжким. Вміння утворити множини іменників на високому рівні змогли 58 (38,2%) дитини серед всіх 152 досліджених. Таких дітей із ФФНМ було майже у 2 рази менше, а із ЗНМ в 12 разів, ніж в групах із НМР ( $\chi^2=46,2$   $p<0,01$ ). Майже половина дітей 77 (50,6%) утворювали множини іменників на середньому рівні. Серед них 27 (52,1%) склали діти із ФФНМ та 40 (80%) діти із ЗНМ. Середній рівень серед дітей із ФФНМ показали ті, яким складно було на слух утворити множину від іменників. Вони користувалися допомогою логопеда, а саме, просили деякі слова додатково проілюструвати. Дітям із ЗНМ навіть із ілюстрацією важко було утворювати множини. Відмічалось достовірне зростання кількості таких дітей залежно від порушень мовлення ( $\chi^2=36$   $p<0,01$ ).

17 дітей (11,2%) із всіх досліджених, серед них 4 (8%) особи із НМР, утворили на низькому майже всі множини від іменника, але із неправильним закінченням та наголосом. 6 (11,7%) дітей із ФФНМ користувалися допомогою логопеда та краще виконували завдання із опорою на зображення. А 7 (14%) дітей із ЗНМ половину завдання взагалі відмовилися виконувати і на допомогу логопеда не реагували.

Імітацію граматичних структур, як показника сформованості граматичної сторони мовлення, на високому рівні змогли виконати тільки 59 (38,8%) дітей із НМР та ФФНМ. А на середньому рівні це завдання виконало 67 (44,1%). Найбільшу кількість серед них становили діти із ФФНМ, на другому місці із ЗНМ ( $\chi^2=13,5$   $p<0,01$ ). А от низький рівень виявили більше ніж половини дітей із ЗНМ та жодної дитини із перших двох досліджених груп. Середній та низькі рівні засвоєння імітації граматичних структур у всіх груп дітей свідчить про труднощі у таких пізнавальних процесах як увага, пам'ять, запам'ятовування та логічного мислення. Діти, які мають проблеми з вищеперерахованими когнітивними процесами не тільки фонологічно правильно не можуть повторити речення, але і граматично точно його оформити.

Утворення ступенів порівняння стало складним завданням для всіх груп, які брали участь в експерименті. З утворенням ступенів порівняння прикметників на високому рівні справилися 33(21,7%) дитини тільки із НМР та ФФНМ. Дітей із ФФНМ було достовірно в два рази менше ніж із НМР ( $\chi^2=31,4$   $p<0,01$ ). 77(56%) дітей зі всіх груп виконали це завдання на середньому рівні. Але слід зазначити, що в групі дітей із НМР виникали труднощі в утворенні найвищого ступеня порівняння. А діти із ФФНМ, крім цього, додатково користувалися допомогою логопеда. Щодо групи дітей із ЗНМ, то вони могли лише просто назвати предмет, який був на малюнку, бо в них не сформоване поняття ступенів порівняння. Група ризику з цього тесту становили 32(21%) дитини. З них 62,5% були діти з групи ЗНМ, але і 12 дітей із груп НМР та ФФНМ ( $\chi^2=16,3$   $p<0,01$ )

Конструювання речення на високому рівні здійснило 50(32,8%) дітей із НМР та ФФНМ. Серед них не було дітей із ЗНМ. 79(51,9%) дітей сконструювали речення на середньому рівні, причому кількість їх достовірно зростала з обтяженням мовленнєвого порушення ( $\chi^2=14,6$   $p<0,01$ ). На низькому рівні це завдання виконали 23 (15,1%) дитини із всіх груп, з них 15 (65,2%) осіб із ЗНМ, а 8 - НМР та ФФНМ. Діти з НМР, які отримали середній та низький рівні відповідно – 16 (32%) та 4 (8%) речення утворювали граматично правильно, але допускали незначні синтаксичні помилки за що, і знімалися бали. Для 28 (53,7%) дітей із ФФНМ складно було синтаксично правильно оформити речення. Серед особливостей виконання відмічалось спочатку повторення набору запропонованих слів за логопедом, а вже потім виконання завдання. Діти групи ЗНМ не могли скласти речення, бо випускали і не використовували дієслова, замінюючи їх ще одним іменником та показом дії. Адже для конструювання речення використовується складна аналітико-систетична діяльність головного мозку.

Підсумовуючи данні щодо граматичної сторони мовлення дітей із всіх трьох досліджених груп встановлено, що лише 39(25,6%) із НМР та ФФНМ на високому рівні змогли виконати всі граматичні тести. Причому дітей із ФФНМ було у два рази менше ніж із НМР, що достовірно підтверджено ( $\chi^2=35,4$   $p<0,01$ ). Основну групу склали діти із середнім рівнем стану граматики 86 (56,6%) осіб. У групу ризику увійшло 27 (17,7%) малюків, з них 10 були з груп НМР та ФФНМ, а 17 - із групи ЗНМ.

Проаналізувавши рівні розвитку всіх компонентів семіотичної підсистеми функціональної системи мови та мовлення, можна робити висновок про рівень розвитку всієї системи. Високий рівень виявили у дітей із НМР та ФФНМ відповідно – 35 (70%) та 20 (38,5%), середній – діти із НМР склали 15 (30%), із ФФНМ – 32 (61,5%), а із ЗНМ - 32 (64%) дитини (рис. 3).

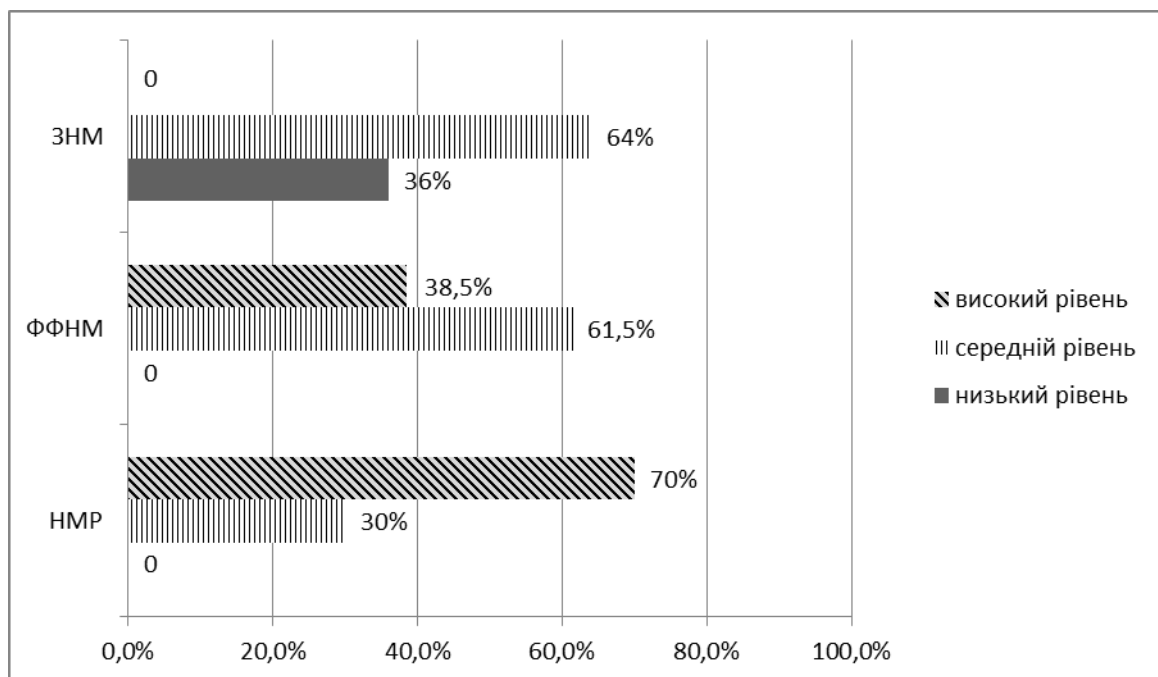


Рис.3 Рівні сформованості семіотичної підсистеми у дітей із НМР, ФФНМ та ЗНМ

Отримані показники свідчать про те, що семіотична підсистема, яка є результатом мовленнєвого розвитку дитини потребує корекції у всіх групах. Дослідження також показало залежність семіотичної підсистеми від регуляційної та підсистеми програмування та інтерпретації мовленнєвих актів. Функціонування однієї семіотичної підсистеми для нормального мовленнєвого розвитку не можливе без інших складових функціональної системи мови та мовлення.

Проаналізувавши стан сформованості семіотичної підсистеми нами були виділені групи ризику дітей в кожному з її компоненті, які потребують логопедичної корекції. Відповідно до цього ми розробили корекційну логопедичну програму. Вона включала в себе комплекс лого-психологічних завдань, спеціально розроблених для формування, розвитку та вдосконалення компонентів семіотичної підсистеми.

**Використана література**

1. Конопляста С.Ю. Психолого-педагогічні основи комплексної корекції мовленнєвого розвитку дітей з ринолалією: Автореф. дис. д. пед. наук. – К., 2010. – 46 с.
2. Корнев А. Н. Основы логопатологии детского возраста: клинические и психологические аспекты – СПб.: Речь, 2006. – 380 с.
3. Корнев А.Н. Системный анализ психического развития детей с недоразвитием речи: дис. д. психологических наук: 19.00.04/ А.Н. Корнев – Санкт – Петербург., 2006. – 515 с
4. Соботович Є.Ф. Психолінгвістична структура мовленнєвої діяльності і механізми її формування: Науково-метод. посібник. – К.:ІЗМН, 1997. – 44 с
5. Тищенко В. В. Фонематичні процеси в онтогенезі дитячого мовлення та методика діагностики їх порушень: метод. рек. – К., 2011. – 22 с.
6. Grimm H., Scholer H. Heidelberger Sprachentwicklungs test. Handanweisung für die Auswertung und Interpretation. - Gottingen, 1978. – 25 s.

**References**

1. Konoplyasta S.Yu. Psicholoho-pedahohichni osnovy kompleksnoyi korekciyi movlennyevoho rozvytku ditej z rynolaliyeju: Avtoref. dys. d. ped. nauk. – К., 2010. – 46 s.
2. Kornev A. N. Osnovy logopatologii detskogo vozrasta: klinicheskie i psihologicheskie aspekty – SPb.: Rech', 2006. – 380 s.
3. Kornev A.N. Sistemnyj analiz psihicheskogo razvitija detej s nedorazvitiem rechi: dis. d. psihologicheskikh nauk: 19.00.04/ A.N.Kornev – Sankt – Peterburg., 2006. – 515 s.
4. Sobotovych Ye.F. Psicholinhvistychna struktura movlennyevoyi diyal'nosti i mexanizmy yiji formuvannya: Naukovo-metod. posibnyk. – К.:IZMN, 1997. – 44 s
5. Tyshhenko V. V. Fonematychni procesy v ontogenezi dytyachoho movlennya ta metodyka diahnostryky yix porushen": metod. rek. – К., 2011. – 22 s.
6. Grimm H., Scholer H. Heidelberger Sprachentwicklungs test. Handanweisung für die Auswertung und Interpretation. - Gottingen, 1978. – 25 s.

**Яковенко А.А. Состояние сформированности семиотической подсистемы как составной части речевой готовности детей к обучению в школе**

В статье рассматривается состояние сформированности семиотической подсистемы как составной части речевой готовности детей старшего дошкольного возраста к обучению в школе. Осуществлен анализ результатов исследования семиотической подсистемы у 152 детей с нормальным речевым развитием (НРР), фонетико-фонематическим недоразвитием речи (ФФНР) и общим недоразвитием речи (ОНР). Определены уровни развития компонентов этой подсистемы. Высокий уровень выявили у детей с НРР и ФФНР соответственно – 35 (70%) и 20 (38,5%), средний – дети с НРР составили 15 (30%), с ФФНР – 32 (61,5%), а с ОНР - 32 (64%) ребенка. Полученные результаты свидетельствуют о том, что компоненты семиотической подсистемы требуют коррекции во всех группах, зависимость ее от регуляционной и подсистемы программирования и интерпретации речевых актов. Нами были выделены группы риска детей с учетом нарушения каждого ее компонента, которые нуждаются в логопедической коррекции. В соответствии с этим разработана коррекционная логопедическая программа, которая включала в себя комплекс лого-психологических заданий.

*Ключевые слова:* речевая готовность, семиотическая подсистема, фонематические процессы, лексическая и грамматическая стороны речи, функциональная система языка и речи.

**Iakovenko A. The state of development of semiotic subsystem as a component of speech readiness of children to training at school**

The article discusses the state of development of semiotic subsystems as an integral part of speech of readiness of preschool children to school. The analysis of the results of the study of semiotic subsystems have 152 children with normal speech development (NSD), phonetic phonemic underdevelopment of speech (PPUS) and children with General speech underdevelopment (GSU). Define the levels of development of components of the system. The highest level identified in children with NSD and PPUS respectively 35 (70%) and 20 (38,5%), middle – children with NSD was 15 (30%), with PPUS – 32 (61,5%), and GSU - 32 (64%) of the child. The figures obtained indicate that the components of semiotic subsystems need to be adjusted in all groups, and its dependence on the regulatory subsystem programming and interpretation of speech acts. We were allocated a risk group of children with regard to violations of each of its component who need speech correction. In accordance with this developed corrective speech therapy program that included a complex speech therapy -psychological tasks.

*Keywords:* speech readiness, semiotic subsystem, the processes of phonemic, lexical and grammatical party of the speech, functional system of speech and language.

Стаття надійшла до редакції 04.10.2016 р.

Статтю прийнято до друку 15.10.2016 р.

Рецензент: д.п.н., проф. Конопляста С.Ю.